

L'escola i l'entitat de lleure davant de les vacances

Revista Perspectiva Escolar *Monogràfic Vacances a la fresca*. Maig 2006

Potser que fem alguna cosa junts...

El Sergi surt de classe amb moltes idees al cap. Avui ha estat el primer dia d'institut després de les vacances i els seus alumnes li han explicat coses que han fet durant l'estiu. Molts han seguit el que podríem dir un pla estàndar: platja, poble, uns quants dies a ciutat, en alguns casos càmping familiar... gairebé el que fan cada estiu. Uns altres, menys, com a cosa extraordinària, han viatjat més lluny, amb la família.

Però al Sergi li ha interessat especialment el que li han explicat dos adolescents: La Lourdes ha participat en una mena de camp de treball on la feina consistia en recuperar un bosc cremat: li ha descrit molt il·lusionada les tasques i l'organització; l'ambient que es respirava; el compromís contret amb els gestors del parc; la relació amb els monitors de l'esplai que muntava aquesta activitat; les coses que no sabia i ha après sobre els incendis, la reforestació i el clima mediterrani...

El Raül ha anat a fer el Camí dels Bons Homes amb el seu agrupament escolta. Ha tornat eufòric, impressionat per la experiència, a trams bastant dura; comentant els desnivells, els canvis de paisatge, els símbols càtars, les ermites romàniques, quasi amb tant entusiasme com les nits als refugis, les pors, les anècdotes de cada etapa, els caps i els companys de ruta.

El Sergi pensa que és una llàstima no aprofitar més, des de l'institut, aquesta mena d'experiències de la Lourdes i el Raül. És evident que, a banda de divertir-se, han après moltes coses, totes elles interessants a ulls d'un tutor de ESO. La Lourdes i el Raül no s'han distingit mai per ser bons estudiants, i ara els veu més madurs i motivats. Voldria haver conegut abans aquestes activitats, perquè, com a mínim, hauria recomanat a més alumnes seus que s'hi apuntessin. I com a màxim... bé, el Sergi creu que cara l'estiu proper fora bo conèixer l'esplai de la Lourdes i l'agrupament del Raül i pensar-ne alguna.

Fa un mes i mig, a la Blanca li va passar alguna cosa semblant al Sergi. Era a l'autocar i tornava de colònies. Seia al costat del Gerard i estaven xerrant sobre els dies que havien passat plegats. De cop i volta, el Gerard diu: *Quan li expliqui a la senyo no s'ho creurà!*

Què és el que no es creurà? - pregunta la Blanca, encuriosida.

Que m'he barallat molt poc aquests dies - respon el Gerard, absolutament convençut - es que a classe em barallava molt i la senyo em reganyava, i a les colònies no tant.

La Blanca somriu, perquè ella creu que el Gerard Déu n'hi do el que es baralla, però ahora pensa que hauria d'haver parlat amb la *senyo*. No solament sobre el Gerard, sinó sobre altres nens i nenes; i no solament amb la *senyo* del Gerard, sinó també amb les de les altres escoles. Durant la colònia els monitors han descobert coses que no sabien sobre la canalla i han hagut d'adaptar sobre la marxa algunes activitats i també l'organització. La Blanca pensa que per a l'estiu següent haurien d'intercanviar més informació amb les mestres, haurien de col·laborar més estretament, encara que només fos pel fet de "compartir" els mateixos infants.

Tenim moltes raons per treballar junts

Avui més que mai necessitem complicitats en l'educació dels nois i noies. Cada institució, cada agent educatiu, no se'n sortirà bé sol. Els reptes educatius d'aquest mil·lenni demanen la suma d'esforços coordinats. No es pot fer front a l'esclat de les tecnologies de la informació, als riscos d'exclusió i marginació, a la convivència multicultural, a la necessitat de desenvolupar conjuntament el *pensar globalment i actuar localment*... treballant aïlladament o autosuficientment.

Com s'ha dit en nombroses ocasions, a l'escola, se li demana que sigui competent en moltes àrees, i, sovint, que resolgui aspectes educatius de l'infant i l'adolescent que ultrapassin de llarg el seu camp d'actuació. Per posar un exemple, els nens i nenes catalans entre 4 i 12 anys consumeixen l'any unes 990 hores de televisió, davant de les 960 hores destinades al binomi *escola+deures*. Per tant, reben 30 hores més d'impacte televisiu que d'impacte escolar¹. Les conseqüències i interferències educatives que aquest fet provoca probablement són impressionants, però no seria just demanar-li a l'escola que ella soleta resolgui el problema. La pressió social a vegades arriba a causar desànim o angoixa en els equips docents, que es poden sentir desbordats.

D'altra banda, encara que la situació no ens amoinés, la cooperació educativa en el territori reforça la identitat local, la integració, l'autoestima col·lectiva i la convivència i qualitat de vida dels barris i poblacions. Les diferents entitats educatives que hi ha en un territori poden posar-se d'acord davant de qüestions com el consum de drogues, la celebració dels carnivals, les colònies del barri o l'acollida dels nouvinguts. Qualsevol acord col·lectiu, impulsat per diverses entitats del barri (entre elles, l'escola) que es

¹ Consell Audiovisual de Catalunya, Novembre 2003. Llibre blanc: "L'educació en l'entorn audiovisual"

dugui a la pràctica i que no es quedi en una declaració d'intencions és un avenç social valuossíssim.

Finalment, la cooperació entre els agents educatius del territori potencia el progrés particular de cadascun, multiplicant l'eficàcia. Tots hi surten guanyant. Les experiències de cooperació ens ho posen de manifest. No es dona una pèrdua de protagonisme, sinó un augment de presència i prestigi social. Comptar amb interlocutors, crear xarxa, relacionar-se, treballar en equip i repartir joc és un valor afegit a la personalitat de cada agent educador.

Tot plegat reforça un concepte d'educació acollidor, *mediterrani* i generador d'il·lusió i de complicitats: l'educació és cosa de tots, tots estem implicats, tots podem fer alguna cosa, tots podem aprendre a viure junts i ajudar els infants a conviure.

En temps de vacances, compartim objectius comuns

Tots i totes (mares, pares, mestres, educadors en el lleure...) volem que el temps de vacances escolars sigui educativament enriquidor per als infants. Això vol dir trobar un equilibri saludable: una dosi de *dolce fare niente* segurament és convenient, però una sobredosi seria letal; hi ha nens i nenes als que els hi prova fer una mica de deures durant l'estiu, i n'hi ha d'altres que no ho necessiten; la immensa majoria necessita fruir intensament de la família, però al juliol això és complicat i cal trobar alguna alternativa estimulante.

De fet, a Catalunya s'hi ofereixen moltes activitats organitzades a l'estiu, un dels períodes de l'any més necessitats d'aliances i complicitats. Es calcula que un 63,4% dels nens i nenes de Primària i el 43% nois i noies de Secundària fan alguna d'aquestes activitats en temps de vacances².

Dins del ventall de l'oferta, si bé es poden trobar propostes educatives interessants dutes a terme per bons equips professionals en el sector privat, al nostre país existeix, de manera singular, una tradició sòlida en la realització de colònies, campaments i casals d'estiu impulsades per les entitats de lleure als barris i poblacions. Aquesta tradició no solament no s'ha de perdre, sinó que s'ha de reforçar, per les raons exposades anteriorment.

Però, a més a més, les entitats d'educació en el lleure estan cada cop més en condicions de compartir, amb responsabilitat i qualitat, objectius i estratègies educatives amb les famílies i l'escola.

² Segons l'Informe 2004 del CIIMU, *Infància, famílies i canvi social a Catalunya*.

Només passant el filtre Delors³ als projectes de vacances d'aquestes entitats, els resultats per als infants són engrescadors. A les colònies i casals d'estiu els infants:

- *Aprenen a conèixer*: descobreixen entorns geogràfics diferents (sobretot a les colònies i campaments); aprenen noves cançons, contes, llegendes...; i si es tracta de casals d'estiu a ciutat, també descobreixen museus, parcs, zones desconegudes, les platges...
- *Aprenen a fer*: practiquen moltes habilitats físiques (amb els jocs, l'esport); manuals (amb els tallers, construccions...) o domèstiques (escombrar, fer el llit, parar taula, rentar-se i estendre la roba...).
- *Aprenen a ser*: es tornen més autònoms (han de resoldre més coses de la seva vida quotidiana); s'han d'esforçar en moltes coses (menjar de tot, resistir el cansament d'una excursió, suportar les incomoditats, superar les pors...); descobreixen com divertir-se amb poc consum i gens de televisió, videojocs ni mòbils (experiència més impactant del que sembla).
- *Aprenen a viure junts*: la convivència intensa de les colònies o els casals els aboca a haver de cooperar, ajudar-se, comunicar-se, resoldre conflictes... en moltes situacions diferents a les que ofereix el curs acadèmic.

Per tot plegat, les colònies, els casals d'estiu, els campaments... són experiències complementàries a les vacances familiars que haurien de estar presents en el menú educatiu dels nostres nens i nenes. Són una peça bàsica de l'equilibri educatiu entre activitat i descans, esforç i plaer, acció i contemplació, protecció i autonomia.

Fites que es poden assolir ja

Encara que el treball en xarxa sempre és un valor afegit, en general no hi estem massa acostumats. Són molts anys de treball aïllat, a vegades fins i tot endogàmic, tan per part de moltes escoles com per part de moltes associacions. Per això mateix cal posar-se en marxa, convençuts i sense excuses.

Ara bé, la cooperació entre els agents educatius del territori no és fàcil i probablement demana un esglaió intermig de coordinació. Diguem que coordinar-se és sobretot un acte d'intel·ligència i que cooperar és un acte d'amor: a banda d'intel·ligència, necessita un plus d'afectivitat i generositat. Cooperar demana una miqueta més.

³ DELORS, J. *Informe Delors. La educación encierra un tesoro*. Madrid, Unesco-Santillana, 1996

En ruta cap a la coordinació

Coordinar-se no implica, necessàriament "fer coses junts". Implica conèixer el que fa l'altre, valorar-lo d'alguna manera i, en conseqüència, facilitar-nos mútuament el camí. Això, que sembla senzill, no ho és tant. Veiem les fites que ens apropem:

Fita número 1: Informació. Sorprenentment, l'escola sovint desconeix el programa d'activitats de l'entitat de lleure, i a aquesta no se li acut donar-lo a conèixer, de manera específica, als equips docents de les escoles i instituts del barri, d'una manera una mica més profunda que simplement penjant un cartell o distribuint fullets. D'altra banda, les entitats de lleure necessiten informació sobre els infants i joves i el seu procés educatiu, així com conèixer les preocupacions dels mestres al respecte.

Fita número 2: Reconeixement. L'escola ja té legitimitat social, però l'entitat de lleure no prou encara. Cal que aquesta obri el projecte d'activitat de vacances a la incorporació de idees, orientacions, valoracions... dels equips docents del barri, encara que aquests no hi participin directament. Donar a conèixer el projecte és informar, però demanar opinió i assessorament és un pas més.

Fita número 3: Consideració. Si valorem la tasca educativa de l'altra, hem de posar atenció i sensibilitat a aspectes que cal coordinar. Per exemple, quan l'escola organitza les seves colònies al mes de juny i la proximitat amb les colònies de juliol perjudica l'entitat de lleure que les organitza al barri. O quan l'entitat d'esplai organitza una ruta en bicicletes pel Delta de l'Ebre i no té en compte que els nois i noies ja hi han anat amb l'escola durant el curs.

Fita número 4: Suport. Si el professorat jutja educativament interessant el projecte d'activitat de vacances de l'entitat de lleure, cal que ajudi a divulgar-lo entre l'alumnat i les famílies, perquè el màxim d'estudiants participin en ell. L'opinió de la mestra sempre és un referent per a tothom. Una manera senzilla pot ser convidar a les entitats de lleure del barri a que expliquin els projectes d'estiu en una reunió de pares i mares de l'escola de les que es fan a final de curs...

Fita número 5: Connexió. Si estem informats, ens reconeixem mútuament la tasca, ens respectem i ens donem suport, potser podem donar un pas més i animar-nos a establir algun petit *link*. Per exemple, el professorat pot demanar als nois i noies alguna elaboració sobre l'experiència viscuda o alguna col·laboració per a la revista de l'escola, en la línia de reforçar el currículum o senzillament estimular la motivació de l'alumnat.

En ruta cap a la cooperació

Com hem vist, cooperar és més que coordinar-se. Cooperar vol dir que som capaços de fer plegats alguna cosa en comú, encara que cadascú assumeixi la part específica que li toca. Vol dir establir alguna mena d'associació, de comunitat entre les escoles i les entitats de lleure.

Els resultats d'aquesta cooperació poden ser molt diversos, entre d'altres:

- L'escola i l'entitat de lleure poden acordar l'organització conjunta de casals d'estiu o colònies per als nens i nenes de l'escola.
- L'escola, d'acord amb l'entitat de lleure, considera que els casals d'estiu o colònies obertes al barri, que l'entitat organitza, són justament les activitats de vacances que convenen als seus alumnes... Això vol dir que l'escola renúncia a fer casals o colònies d'estiu propis, i aposta per implicar-se activament en els del barri.
- El conjunt d'escoles i entitats de lleure del barri es poden posar d'acord per elaborar una oferta territorial d'activitats d'estiu, barrejant els nens i nenes per procedència escolar i utilitzant els diversos equipaments disponibles...

Tres criteris bàsics que poden d'orientar la cooperació entre escola i entitat de lleure són la qualitat, l'equitat i la coresponsabilitat⁴. *Qualitat*, per exigir-nos i mantenir un nivell alt en el clima educatiu de les activitats de vacances, ben diferent de de l'oferta comercial que s'orienta prioritàriament a partir del consum. *Equitat*, perquè l'activitat de vacances s'ha de generalitzar per a tota la població infantil i juvenil, evitant discriminacions i estigmatitzacions. *Coresponsabilitat*, perquè només ens en sortirem si cadascú (família, escola, entitat de lleure, ajuntament) assumeix la funció que li toca i alhora se sent responsable d'un projecte compartit. Si ens posem d'acord en aquests criteris i comencem a caminar plegats, estem fent realitat la vella i noble aspiració de comunitat educativa.

Conclusions

De tots els espais de lleure en la vida dels infants, el temps de les vacances d'estiu és potser el més fàcil per entrenar-se en el treball en xarxa. Les experiències educatives al juliol són intenses, impactants, breus i no se solapen amb el temps lectiu. En altres èpoques de l'any hi ha més interferències i menys tranquil·litat.

Si bé la coordinació és el pas mínim necessari per començar a treballar en xarxa, i assolir-la ja és un gran pas, no hauríem de renunciar a la cooperació efectiva. Potser

⁴ FAPAC-FUNDACIÓ CATALANA DE L'ESPLAI, *Eduquem més enllà de l'horari lectiu*, Barcelona, 2003.

és un camí més llarg, més difícil, amb menys precedents, però sens dubte pot ser molt motivador.

En aquests moments de canvis en l'horari i el calendari escolar les escoles, els instituts i les entitats d'educació no formal tenim una oportunitat de posar a la pràctica allò que fa temps que el cap i el cor ens diuen. Las matemàtiques de la cooperació no fallen: si sumem esforços, multipliquem els resultats.

Roser Batlle